

Αναζητήσεις στη Φυσική Αγωγή & τον Αθλητισμό
τόμος 5 (2), 283 - 293
Δημοσιεύτηκε: 30 Σεπτεμβρίου 2007

Inquiries in Sport & Physical Education
Volume 5 (2), 283 - 293
Released: September 30, 2007

www.hape.gr/emag.asp

ISSN 1790-3041

Επακόλουθα Εμπειριών Σεξουαλικής Παρενόχλησης σε Αθλήτριες και Πρόληψη στον Ελληνικό Αθλητισμό

Στυλιανή Χρόνη, Άννα Κουρτεσοπούλου, & Όλγα Κούλη
ΤΕΦΑΑ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Περίληψη

Η κύριος σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η λεπτομερής ανασκόπηση των λειτουργικών ορισμών της σεξουαλικής παρενόχλησης όπως αυτοί παρουσιάζονται από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και τις διεθνείς οργανώσεις γυναικείου αθλητισμού, συνδέοντας τους με ερευνητικά δεδομένα πάνω στα ψυχολογικά, κοινωνικά και άλλα καθημερινά επακόλουθα εμπειριών σεξουαλικής παρενόχλησης από αθλήτριες. Δευτερευόν σκοπό αποτελεί η συζήτηση ιδεών και πολιτικών για την πρόληψη και εξάλειψη περιστατικών σεξουαλικής παρενόχλησης. Προς υποστήριξη της ανάγκης ανάπτυξης αντι-παρενοχλητικών πολιτικών στην Ελλάδα, παρουσιάζονται προκαταρκτικά αποτελέσματα από έρευνα που διεξάγεται στην Ελλάδα. Τα προκαταρκτικά δεδομένα δείχνουν ότι η σεξουαλική παρενόχληση εμφανίζεται και στον ελληνικό αθλητισμό (Chroni & Fasting, 2005; Chroni, Fasting, & Knorre, 2006). Από τις συμμετέχουσες το 71% κατέγραψε ότι είχε κάποια εμπειρία σεξουαλικής παρενόχλησης στη μέχρι τώρα ζωή του. Είναι εμφανές ότι σε μια εργασιακή σχέση, ακόμη και όταν αυτή έχει τη μορφή της συνεργασίας, όπως συνήθως χαρακτηρίζεται η σχέση προπονητή-αθλήτη, βιώνεται μια κατάσταση όπου υπάρχει λειτουργική εξάρτηση οπότε το άτομο που παρενοχλείται περνάει σε ευάλωτη θέση. Καθότι η σεξουαλική παρενόχληση καθορίζεται από την αλληλεπίδραση των χαρακτηριστικών του ατόμου με την κατάσταση, οι συνέπειες που έπονται αυτής συνήθως επιδρούν σε πολλούς τομείς λειτουργίας του θιγόμενου ατόμου μέσα και έξω από τον αθλητισμό. Οι ιδέες πρόληψης και εξάλειψης που παρουσιάζονται, λαμβάνουν υπόψη τις πολιτικές που έχουν υιοθετηθεί σε άλλες χώρες, στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και την παγκόσμια προσπάθεια προώθησης μιας ασφαλούς αθλητικής συμμετοχής για γυναίκες και κορίτσια.

Λέξεις κλειδιά: σεξουαλική παρενόχληση, επακόλουθα, πολιτική πρόληψης, αθλήτριες, Ελλάδα.

Sexual Harassment Consequences for Female Athletes and Prevention in Greek Sports

Stiliani Chroni, Anna Kourtesopoulou, & Olga Kouli

Department of Physical Education and Sports Sciences, University of Thessaly, Trikala, Hellas

Abstract

The main objective of the present paper is to thoroughly review the operational definitions of sexual harassment as those presented by the European Union and international women's sports organizations, along with research evidence on psychological, social, and day-to-day consequences of sexual harassment experiences for female athletes. The secondary objective is to discuss some ideas and policies for the prevention and elimination of sexual harassment occurrences. To support the necessity for developing anti-harassment and harassment-free policies in Greece, preliminary data from a research project conducted in Greece is presented. The preliminary data from the gender relations' study in Greece shows that sexual harassment occurrences are indeed a reality (Chroni & Fasting, 2005; Chroni, Fasting, & Knorre, 2006). Overall, 71% of female participants reported having experienced sexual harassment at some point in their lives. It is apparent that a working relationship, even in the form of collaboration, as the coach-athlete relationship is often perceived, is a situation where some form of 'functional dependency' is present which then places the harassed person in a vulnerable position. Seeing that sexual harassment depends on the person by situation

interaction, the consequences following these experiences usually influence multiple dimensions of a woman's life inside and outside sports. The implications for prevention and elimination of sexual harassment occurrences that are discussed look upon the policies which are in effect in other countries, the European Parliament resolutions, and the global challenge to promote safe sporting experiences for girls and women.

Key words: *Sexual harassment, consequences, policies, female athletes, Greece*

Γενική Εισαγωγή

Παγκοσμίως η έρευνα για τη σεξουαλική παρενόχληση και κακοποίηση στον αθλητισμό βρίσκεται σε πρώιμο στάδιο. Σε λίγες χώρες έχουν ολοκληρωθεί ποσοτικές και ποιοτικές έρευνες που εξετάζουν τη συχνότητα εμφάνισης, τη διάδοση και τις συνέπειες της σεξουαλικής παρενόχλησης μέσα αλλά και έξω από τον αθλητισμό. Στην Ελλάδα η πρώτη επιδημιολογική μελέτη ολοκληρώθηκε μόλις το 2004 υπό την αιγίδα του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας από τους Αρτινοπούλου και Παπαθεοδώρου, οι οποίοι συνέλεξαν δεδομένα για τη σεξουαλική παρενόχληση στον εργασιακό χώρο. Στο χώρο της άσκησης και του αθλητισμού στην Ελλάδα δεν έχουμε στοιχεία, με εξαίρεση κάποια προκαταρκτικά αποτελέσματα από την πρώτη φάση συλλογής δεδομένων ενός διεθνούς project των Chroni και Fasting (2005; 2006). Η έννοια της σεξουαλικής παρενόχλησης χαρακτηρίζεται σε μεγάλο βαθμό ως *'terra incognita'* τόσο για την κοινωνική έρευνα στην Ελλάδα όσο και για ελληνική νομοθεσία (Αρτινοπούλου & Παπαθεοδώρου, 2004).

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να παρουσιαστούν συνοπτικά μεν, ξεκάθαρα δε, σημαντικές πληροφορίες πάνω στον ορισμό, τις συνέπειες της σεξουαλικής παρενόχλησης καθώς και κάποιες ιδέες και οδηγίες που αφορούν την πρόληψη και εξάλειψη αυτής. Τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας, περιστατικά σεξουαλικής παρενόχλησης ακούγονται στα γήπεδα και στα γυμναστήρια ως ανέκδοτα, ενώ κάποια άλλα φτάνουν και μέχρι τα ΜΜΕ και μετά χάνονται μεριάς. Στο κείμενο που ακολουθεί, θα συζητηθούν ερευνητικά δεδομένα που αναφέρονται στην επίδραση και στα όσα ακολουθούν βιώματα σεξουαλικής παρενόχλησης. Αυτά, τα κατά πλειοψηφία αρνητικά επακόλουθα, σε συνάρτηση με την αντιμετώπιση της σεξουαλικής παρενόχλησης ως κοινωνικό ταμπού καθιστούν το θέμα ιδιαίτερα καίριο, διότι μπορούν να επηρεάσουν την κοινωνική και ψυχολογική ανάπτυξη των αθλητών και αθλητριών.

Ανασκόπηση Βιβλιογραφίας & Εφαρμογή στον Αθλητισμό

Περίπου πριν από 25 χρόνια ξεκίνησε η μελέτη για το θέμα της σεξουαλικής παρενόχλησης (ΣΠ), αναζητώντας τότε γνώσεις και πληροφορίες

αναφορικά με το αν η ΣΠ ήταν ένα κοινωνικό πρόβλημα που άξιζε να διερευνηθεί, καταγράφοντας με περιγραφική στατιστική τα περιστατικά. Μέχρι τότε «ακόμη και οι κοινωνικοί επιστήμονες δεν το είχαν μελετήσει και αυτοί μελετούν καθετί που κινείται» (σελ. 106) είχε σχολιάσει η Cathrine MacKinnon (1987) για την απουσία πληροφοριών επί του θέματος. Το σχόλιο της MacKinnon συνεχίζει να αληθεύει για τη χώρα μας εν έτη 2007, καθώς επίσημα στοιχεία για την Ελλάδα δεν υφίστανται μέχρι σήμερα, ενώ νομοθετικά ο ορισμός της ΣΠ εγκρίθηκε μόλις τον Αύγουστο του 2006. Τι είναι λοιπόν και τι δεν είναι σεξουαλική παρενόχληση;

Ορισμοί Σεξουαλικής Παρενόχλησης

Στο διεθνή χώρο, ο όρος σεξουαλική παρενόχληση, ως η αρνητική συνδήλωση μιας δυσμενούς κοινωνικής μεταχείρισης και ανεπιθύμητης συμπεριφοράς, εμφανίστηκε στις Η.Π.Α στις αρχές της δεκαετίας του '70 και αντίστοιχα στην Ευρώπη, και πιο συγκεκριμένα στη Βρετανία, στις αρχές της δεκαετίας του '80. Η πρώτη προσπάθεια για τη διαμόρφωση ενός κοινά αποδεκτού ορισμού της σεξουαλικής παρενόχλησης, έγινε το 1975 από τη Farley σε συνεργασία με την Ένωση Εργαζόμενων Γυναικών (WWU) της Νέας Υόρκης (Crouch, 2001). Σε αυτή την πρώτη προσπάθεια ορισμού της σεξουαλικής παρενόχλησης περιγράφονταν συμπεριφορές, όπως επαναλαμβανόμενα και ανεπιθύμητα για τον αποδέκτη σεξουαλικά σχόλια, βλέμματα, προτάσεις ή ακόμη και σωματική επαφή, που έκαναν το θιγόμενο άτομο να αισθάνεται ενόχληση ή προσβολή και προκαλούσαν δυσαρέσκεια και αμηχανία στο εργασιακό περιβάλλον.

Η αντίληψη ότι η σεξουαλικά παρενοχλητική συμπεριφορά είναι μη αποδεκτή και ανεπιθύμητη, ενοχλητική και προσβλητική για τον αποδέκτη της, συμπεριλαμβανόταν από την αρχή στον ορισμό (Αρτινοπούλου & Παπαθεοδώρου, 2004). Όμως ο αρχικός ορισμός της σεξουαλικής παρενόχλησης δεν ήταν τόσο ευρύς σε σχέση με τον ορισμό που υιοθετήθηκε στις επόμενες δεκαετίες, ιδιαίτερα για περιπτώσεις υπό τη μορφή του 'εκβιασμού', όταν το θύμα αρνήθηκε να ενδώσει στις σεξουαλικές απαιτήσεις του δράστη. Σήμερα, σύμφωνα με τις οδηγίες της επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΕΚ), γενικότερα «η παρενόχληση αφορά ο-

ποιαδήποτε ανεπιθύμητη συμπεριφορά συνδεόμενη με το φύλο ενός προσώπου, με σκοπό ή αποτέλεσμα την παραβίαση της αξιοπρέπειας του προσώπου αυτού και τη δημιουργία εκφοβιστικού, εξευτελιστικού, ταπεινωτικού ή επιθετικού περιβάλλοντος. Πιο συγκεκριμένα δε, η *σεξουαλική παρενόχληση* αφορά οποιαδήποτε μορφή ανεπιθύμητης λεκτικής, μη λεκτικής ή σωματικής συμπεριφοράς σεξουαλικού χαρακτήρα, με σκοπό ή αποτέλεσμα την προσβολή της αξιοπρέπειας ενός ατόμου, ιδίως με τη δημιουργία εκφοβιστικού, εξευτελιστικού, ταπεινωτικού ή επιθετικού περιβάλλοντος» (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2002).

Στις δυτικές κοινωνίες, ο κοινός παρανομαστής των συμπεριφορών που συγκαταλέγονται στον όρο 'σεξουαλική παρενόχληση', είναι οι ανεπιθύμητες και προσβλητικές συμπεριφορές που υφίστανται τα παρενοχλούμενα άτομα. Οι συμπεριφορές αυτές πλήττουν την αξιοπρέπεια του θιγόμενου ατόμου, ενώ ταυτόχρονα επηρεάζουν την πρόσβασή του στην απασχόληση, την επαγγελματική του πορεία και εξέλιξη, την αμοιβή του κ.ά., όπως επίσης, δημιουργούν ένα εχθρικό, ταπεινωτικό και εκφοβιστικό εργασιακό περιβάλλον για τους εργαζόμενους και τις εργαζόμενες. Καθώς όμως το ζήτημα της σεξουαλικής παρενόχλησης δεν συνιστά ένα μετρήσιμο μέγεθος, αλλά μια ρευστή διαδικασία, ο τρόπος με τον οποίο τα άτομα αντιλαμβάνονται την έννοια της σεξουαλικής παρενόχλησης στην εργασία, ακόμα και όταν δεν την έχουν υποστεί αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον (Αρτινοπούλου & Παπαθεοδώρου, 2004).

Οι 1201 γυναίκες που συμμετείχαν στην έρευνα των Αρτινοπούλου και Παπαθεοδώρου (2004), σε ποσοστό 89.1% δήλωσαν ότι το όριο μεταξύ φλερτ και σεξουαλικής παρενόχλησης ήταν ξεκάθαρο. Το φλερτ δεν είναι σεξουαλική παρενόχληση, όπως και η στενή διαπροσωπική σχέση μεταξύ δύο ενήλικων συνεργατών όπου συναινούν και οι δύο. Μια συμπεριφορά που γίνεται αντιληπτή από μια γυναίκα ως παρενόχληση μπορεί απλά να εκφράζει κάποια έλξη από μέρους του άνδρα, οπότε στην περίπτωση αυτή πιθανά να τίθεται μόνο θέμα προβληματικής επικοινωνίας μεταξύ των δύο ατόμων και όχι σεξουαλικής επιθετικότητας. Πολλές λοιπόν από τις ανεπιθύμητες και προσβλητικές συμπεριφορές που εμπρικλείονται στον ορισμό της ΣΠ δεν είναι και τόσο ξεκάθαρες για όλους τους ενδιαφερόμενους. Η επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (1993) παραθέτει μια λίστα με παραδείγματα στοχεύοντας να καταστήσει τον ορισμό περισσότερο διαυγή. Τα παρακάτω παραδείγματα επιλέχθηκαν από τη λίστα αυτή και παρουσιάζονται εδώ για πληρέστερη κατανόηση κάποιων ανεπιθύμητων και προσβλητικών συμπεριφορών:

1. *Συμπεριφορές σεξουαλικής φύσης εκφραζόμενες με πράξεις:* Αναφορά γίνεται σε ανεπιθύμητες συ-

μπεριφορές, όπως περιττά αγγίγματα, χάρδια ή τοιμητήματα στο σώμα ενός εργαζομένου ή μιας εργαζόμενης, με στόχο την επίθεση ή την πίεση για σύναψη σεξουαλικών σχέσεων.

2. *Συμπεριφορές σεξουαλικής φύσης εκφραζόμενες με λόγια:* Αυτές μπορεί να περιλαμβάνουν ανεπιθύμητες ερωτικές και ανήθικες προτάσεις ή πίεση για σεξουαλική επαφή, συνεχείς προτάσεις για κοινωνική δραστηριότητα εκτός εργασίας, ενώ έχει γίνει σαφές ότι αυτές οι προτάσεις είναι ανεπιθύμητες, ενοχλητικό φλερτάρισμα, άσεμνες παρατηρήσεις, υπονοούμενα ή πρόστυχα σχόλια. Με αυτό τον τρόπο, οι γυναίκες φαίνεται ότι αντιμετωπίζονται περισσότερο ως σεξουαλικά αντικείμενα παρά ως συνάδελφοι.

3. *Συμπεριφορές σεξουαλικής φύσης μη-εκφραζόμενες με λόγια:* Οι συμπεριφορές αυτές μπορούν να προσβάλουν την αξιοπρέπεια ενός ατόμου, όπως είναι η επίδειξη πορνογραφικών περιοδικών ή άσεμνων εικόνων, αντικειμένων ή γραπτού υλικού, τα πονηρά βλέμματα, το σφύριγμα ή τις πρόστυχες χειρονομίες. Οι συμπεριφορές αυτές μπορούν να κάνουν τις γυναίκες να αισθάνονται αμηχανία ή φόβο, ενώ παράλληλα υποβιβάζεται η θέση τους και πλήττεται η επαγγελματική τους αξιοπρέπεια.

4. *Συμπεριφορές που έχουν ως βάση τις διαφορές φύλου:* Μπορούν να είναι εξίσου δυσφημιστικές ή να είναι εκφοβιστικές ή ενοχλητικές για την εργαζόμενη ενώ οφείλονται στο φύλο της, π.χ. ταπεινωτικές ή εξευτελιστικές προσβολές ή υβριστικές πράξεις που συνδέονται με το φύλο και ενοχλητικά σχόλια σχετικά με την εμφάνιση ή το ντύσιμο (Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1993).

Από τον ορισμό και τα παραδείγματα που παρατίθενται, γίνεται αντιληπτό ότι η σεξουαλική παρενόχληση δεν είναι μια απόλυτη ή μετρήσιμη κατάσταση ή ένα μέγεθος. Οι Αρτινοπούλου και Παπαθεοδώρου (2004) επισημαίνουν ότι οι παράγοντες που καθορίζουν την έννοια της ΣΠ είναι ρευστοί, «στο βαθμό που μεταβάλλονται ανάλογα με τη κοινωνική, ιστορική και πολιτισμική συγκυρία» (σελ. 41). Κατά τους Pryor, La Vite και Stoller (1993), σεξουαλικά παρενοχλητικές συμπεριφορές πιθανότερα εκδηλώνονται όταν υπάρχει η κατάλληλη αλληλεπίδραση μεταξύ ατομικών και περιστασιακών παραγόντων.

Παρόλο που η διερεύνηση της ΣΠ ξεκίνησε μόλις πριν 25 χρόνια, στη δεκαετία '87 - '97 σε 11 χώρες-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης έγιναν δεκάδες έρευνες, οι οποίες αναφέρουν ότι σε ποσοστό 30 έως 50% οι γυναίκες που συμμετείχαν και σε ποσοστό 10% οι άνδρες που συμμετείχαν, είχαν παρενοχληθεί σεξουαλικά τουλάχιστον μια φορά στο εργασιακό τους περιβάλλον. Στην Ελλάδα, από

την έρευνα των Αρτινοπούλου και Παπαθεοδώρου (2004) το 15% από τις 1201 γυναίκες που συμμετείχαν, γνώριζε έμμεσα περιστατικό ΣΠ που έλαβε χώρα στο οικογενειακό, εργασιακό ή και κοινωνικό του περιβάλλον, ενώ το 10% είχε προσωπική εμπειρία ΣΠ. Ερευνητικά δεδομένα από το Παιδαγωγικό Τμήμα του Πανεπιστημίου Πατρών, αναφέρουν ότι το 66.7% των γυναικών που συμμετείχαν στην έρευνα είχε δεχτεί τουλάχιστον μία φορά κάποια μορφή σεξουαλικής παρενόχλησης στον εργασιακό χώρο (Ελευθεροτυπία, 2002).

Το ερώτημα που ενδεχομένως να απασχολεί τον αναγνώστη στο σημείο αυτό, είναι «Ποια η σχέση του αθλητισμού και δη των αθλητών και αθλητριών με το φαινόμενο της ΣΠ στο εργασιακό περιβάλλον;» Προπονητές, αθλητικά στελέχη, γονείς, σύντροφοι και φίλοι αντιπροσωπεύουν το κύριο διαπροσωπικό δίκτυο σχέσεων, το οποίο με ποικίλους τρόπους, συμβάλλει στις αθλητικές εμπειρίες του αθλητή/αθλήτριας. Ο προπονητής ιδιαίτερα, είναι ένα σημαντικό πρόσωπο, του οποίου ή της οποίας η παρουσία, οι ενέργειες και ο λόγος αποτελούν βασικά στοιχεία για τη φυσική και ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του αθλητή (Jowett, 2003; Jowett & Cockerill, 2002; Martens, 1997). Ο Tomlinson (1997) όμως υποστηρίζει πως η αθλητική σχέση αθλητή-προπονητή χαρακτηρίζεται από ανισότητα μεταξύ των μελών της και το λιγότερο ισχυρό ρόλο κατέχει η γυναίκα αθλήτρια η οποία δέχεται μεγαλύτερο έλεγχο και πίεση από τον άντρα προπονητή. Λαμβάνοντας υπόψη τη σημαντικότητα της σχέσης αθλητή-προπονητή και τη θέση ισχύος του προπονητή, η παρούσα εργασία εστιάζει να εξετάσει το φαινόμενο της ΣΠ στη σχέση προπονητή με αθλήτριες η οποία αποτελεί και εργασιακή σχέση.

Ως γνωστό, λίγοι είναι οι προπονητές και προπονήτριες που εργάζονται άμισθοι. Οι περισσότεροι έχουν γραπτά συμβόλαια ή προφορικές συμφωνίες με ομάδες, συλλόγους, ομοσπονδίες, αθλητές και αθλήτριες ατομικά ή με χορηγούς. Ως εκ τούτου, κάποιος πληρώνεται από κάποιον για να φέρει σε πέρας ένα έργο το οποίο έχει ως αντικείμενο την εκγύμναση, προετοιμασία και υποστήριξη αθλητών, αθλητριών ή και ομάδων. Αναφερόμαστε λοιπόν σε μια εργασιακή σχέση, η οποία βέβαια σε ορισμένες περιπτώσεις λαμβάνει τη μορφή συνεργασίας με τον αθλητή ή την αθλήτρια διότι και εκείνος ή εκείνη πληρώνεται για να προπονηθεί και να λαμβάνει μέρος σε αγώνες με τα δυνατόν καλύτερα αποτελέσματα. Έτσι λοιπόν, η συνεργασία αυτή αφορά ένα ιδιαίτερο εργασιακό καθεστώς, όπου βλέπουμε σε πολλές περιπτώσεις στη χώρα μας να ισχύουν και να διεκδικούνται μόνο τα λειτουργικά πλαίσια που συμφέρουν στην κάθε περίπτωση. Από τη στιγμή όμως που υφίσταται κάποια μορφή λειτουργικής εξάρτησης

το θέμα αποκτά εξαιρετικό ενδιαφέρον καθότι, όπως υποστηρίζουν οι Αρτινοπούλου και Παπαθεοδώρου (2004), το άτομο που παρενοχλείται τίθεται σε ευάλωτη θέση.

Αναφορικά στο χώρο του αθλητισμού, παρόλο που ισχύει το νομοθετικό πλαίσιο κάθε χώρας, έχουν γίνει πολλαπλές προσπάθειες ορισμού και περιγραφής του φαινομένου της ΣΠ. Η διεθνής οργάνωση Women Sport International (WSI), η οποία βασιζόμενη σε ερευνητικά δεδομένα αποσκοπεί να ενισχύσει την αποκόμιση μέγιστων ωφελειών κατά τη συμμετοχή γυναικών και κοριτσιών στην άσκηση και στον αθλητισμό, έχει δημοσιοποιήσει την επίσημη θέση της για τη ΣΠ με σκοπό να ενημερώσει και να εκπαιδεύσει σωστά τους άμεσα και έμμεσα ενδιαφερόμενους. Κατά τον ορισμό που έχει υιοθετηθεί από την WSI, η ΣΠ αφορά την ανεπιθύμητη, συχνά επίμονη προσοχή σεξουαλικής φύσης η οποία μπορεί να εκφραστεί με διάφορες πράξεις και συμπεριφορές (Women Sport International Task Force, 2004). Και εδώ παρατίθεται λίστα με παραδείγματα προσβλητικών συμπεριφορών. Παρακάτω παρουσιάζονται μερικές από αυτές, όπως:

- Γραπτή ή προφορική κακοποίηση ή απειλές
- Σχόλια με σεξουαλικό προσανατολισμό
- Αστεία, χυδαία σχόλια, σεξουαλικές προτάσεις
- Πειράγματα για το σώμα, τα ρούχα, την οικογενειακή κατάσταση ή τον σεξουαλικό προσανατολισμό
- Περιγελος ή υποτίμηση απόδοσης με βάση το φύλο
- Ανέκδοτα με περιεχόμενο το σεξ
- Εκφοβιστικά σεξουαλικά σχόλια, προτάσεις
- Προσβλητικά τηλεφωνήματα, e-mail ή φωτογραφίες
- Σωματική επαφή, φιλή, αγκαλιά, τσίμπημα

Για τους περισσότερους ανθρώπους, ο αθλητισμός θεωρείται ασφαλής χώρος ενασχόλησης για τα κορίτσια και τις γυναίκες. Όμως πρόσφατες έρευνες έχουν δείξει ότι η σεξουαλική παρενόχληση αλλά και η κακοποίηση εμφανίζονται και στον κόσμο του αθλητισμού (Brackenridge & Fasting, 2002). Στη Δημοκρατία της Τσεχίας σε δείγμα 203 αθλητριών υψηλού επιπέδου, 178 αθλητριών επιπέδου συλλόγων και 214 φοιτητριών σε πανεπιστημιακά τμήματα αθλητισμού, καταγράφηκαν αντίστοιχα ποσοστά 55%, 44% και 30% εμπειριών ΣΠ από άτομα εντός του χώρου του αθλητισμού και αντίστοιχα ποσοστά 54%, 53% και 73% εμπειριών σεξουαλικής παρενόχλησης από άτομα εκτός αθλητισμού (Fasting & Knorre, 2005). Στη Νορβηγία σε δείγμα 572 αθλητριών και 574 μη-αθλητριών, 45% των αθλητριών και 47% των μη-αθλητριών ανέφεραν εμπειρίες ΣΠ και κακοποίησης από άνδρες. Αναλυτικότερα, οι Fasting, Brackenridge και Sundgot-Borgen (2003) αναφέρουν στα αποτελέ-

σματά τους ότι οι αθλήτριες είχαν περισσότερα βιώματα ΣΠ από άτομα εκτός αθλητικού χώρου (78%) παρά από άτομα εντός του αθλητικού χώρου (55%), ενώ ανάλογα ποσοστά βρέθηκαν και για τις μη-αθλήτριες, οι οποίες ανέφεραν βιώματα ΣΠ σε ποσοστό 85% από άτομα εκτός εργασίας και σχολείου ή σχολής ενώ το ποσοστό ΣΠ από άτομα εντός εργασίας, σχολείου ή σχολής ήταν 48%.

Στη Δανία, το 25% από 250 φοιτητές και φοιτήτριες φυσικής αγωγής γνώριζαν ή είχαν προσωπικά βιώσει ΣΠ από προπονητή όντας αθλητές ή αθλήτριες οι ίδιοι κάτω από την ηλικία των 18 ετών (Toftegaard, 1998). Στον Καναδά, έρευνα σε 1024 αθλητές και αθλήτριες αναφέρει ότι το 57% είχε βιώματα κάποιας μορφής σεξουαλικής παρενόχλησης (Holman, 1995). Η πλειοψηφία των περιπτώσεων αφορούσε παρενόχληση φύλου, όπως φυλετικά ανέκδοτα ή σχόλια, ενώ αναφέρθηκαν και αποιταντικές συμπεριφορές, εξαναγκασμός ή σωματική διείσδυση/βιαιοπραγίες. Στη Βρετανία, το 40% των 377 συμμετεχόντων στο δείγμα ανέφερε διαφορετικά επίπεδα παρενοχλητικών συμπεριφορών, οι οποίες κυμαίνονταν σε ποσοστά εμφάνισης από 14% έως 56% μεταξύ παρενόχλησης και κακοποίησης από άνδρες προπονητές και συναθλητές (Yorganci, 1993; 1994).

Αυτό που περιωλέει τα πράγματα στον κόσμο του αθλητισμού είναι ότι πολλές φορές σεξιστικά σχόλια και παρενοχλητικές συμπεριφορές εκδηλώνονται τόσο συχνά, που τόσο οι προπονητές όσο και οι αθλητές ή αθλήτριες καταλήγουν να τα θεωρούν από δεδομένα έως και φυσιολογικά, σαν να είναι δηλαδή μέρος της καθημερινότητας του αθλητισμού. Σύμφωνα με τις ερευνήτριες Brackenridge (1997) και Cense (1997), καθώς οι αθλήτριες κοινωνικοποιούνται μέσα στην κουλτούρα του αθλητισμού υψηλού επιπέδου, αποδέχονται και ανέχονται περισσότερη σεξουαλική παρενόχληση, γιατί *‘είναι μέρος της ανδρικής κουλτούρας του αθλητισμού και κάτι με το οποίο ο καθένας πρέπει να ζήσει’*. Ενδεχομένως, τα όρια των κατάλληλων - καθωσπρέπει συμπεριφορών να μετατοπίζονται κατά την εξέλιξη και κοινωνικοποίηση των αθλητριών στην καθημερινότητα του υψηλού αγωνιστικού αθλητισμού. Όποια όμως και αν είναι η μετατόπιση αυτών των ορίων, όπου υπάρχει δράση υπάρχει και αντίδραση, έτσι στις μελέτες που έχουν ολοκληρωθεί αναφέρονται αρνητικά επακόλουθα για τα θιγόμενα άτομα, τα οποία είναι πολυδιάστατα και αφορούν τον εργασιακό τομέα, τον σωματικό αλλά και το ψυχολογικό-κοινωνικό τομέα λειτουργίας των θυμάτων.

Επακόλουθα Εμπειριών Σεξουαλικής Παρενόχλησης

Οι Gutek και Koss (1993) και Fitzgerald (1993) καταγράφουν ότι οι γυναίκες θύματα ΣΠ συχνά αναφέρουν αρνητική επίδραση στην αυτοεκτίμηση

και στα επίπεδα ικανοποίησης από τη ζωή τους, χαμηλή αίσθηση αυτοπεποίθησης, σε ορισμένες περιπτώσεις επηρεάζονται οι σχέσεις τους με άλλους άνδρες, ενώ συχνά εμφανίζουν συναισθηματική και σωματική επιδείνωση. Ανάλογα στοιχεία παρουσιάζονται και στην επίσημη θέση της Καναδικής Ένωσης για την Προώθηση των Γυναικών στον Αθλητισμό (Canadian Association for Women in Sport, CAAWS): «Η παρενόχληση είναι εξευτελιστική και υποβιβαστική. Υποτιμά την αυτοεκτίμηση, υποτιμά και την απόδοση. Η παρενόχληση μπορεί να έχει αφόρητα συναισθηματικά και σωματικά επακόλουθα. Παρόλο που μπορεί να έχουμε την τάση να παραβλέψουμε λεκτικά σχόλια ως μη σημαντικά, το συναισθηματικό κόστος που προκαλείται από ήπια παρενόχληση μπορεί να είναι καταστροφικό» (σελ. 9, CAAWS, 1997).

Όσον αφορά τις σωματικές επιδράσεις της σεξουαλικής παρενόχλησης, θύματα έχουν δηλώσει γαστροεντερικές διαταραχές, τριξίμο δοντιών, νευρικότητα, πονοκεφάλους, δυσκολίες στον ύπνο, κόπωση, απώλεια όρεξης, ναυτία, απώλεια βάρους, εκρήξεις κλάματος (βλέπε ανασκόπηση Gutek & Koss, 1993; Fitzgerald, 1993). Επίσης, αναφορικά με τη λειτουργία των θιγόμενων από τον παρενόχληση έχουν καταγραφεί τα παρακάτω επακόλουθα: απόλυση, μετάθεση σε άλλο τμήμα, αναπροσδιορισμός καθηκόντων, αποχώρηση ή παραίτηση, αλλοίωση εργασιακών σχέσεων, μείωση αυτοεκτίμησης και εκτίμησης ικανοτήτων όταν ανακάλυψαν ότι οι επιβραβεύσεις βασιζόνταν σε σεξουαλική ελκυστικότητα παρά σε ικανότητα, ενώ αρνητικά συναισθήματα θυμού και απέχθειας ως επακόλουθο της παρενόχλησης βρέθηκαν να σχετίζονται με απώλεια παρακίνησης, ανησυχία και φόβο. Παρόλα αυτά, η επίδραση της ΣΠ στην απόδοση δεν είναι ξεκάθαρη καθώς μπορεί να μην επηρεάζει την επιμέλεια ή προσπάθεια που καταβάλει το θιγόμενο άτομο, αλλά η απουσία πληροφοριών και υποστήριξης από άλλους στο χώρο εργασίας έχουν έμμεση επίδραση στην απόδοση του (βλέπε Gutek & Koss, 1993).

Οι Αρτινοπούλου και Παπαθεοδώρου (2004) γράφουν ότι λόγω των ευρύτερων κοινωνικών αντιλήψεων, τα σεξουαλικά παρενοχλημένα άτομα έρχονται σε μειονεκτική θέση σε σχέση με τους συναδέλφους τους, η απόδοση μειώνεται και συναισθήματα αυτό-ενοχοποίησης ανακύπτουν, όταν μάλιστα η υπεράσπιση της θέσης του παρενοχλούμενου ή της παρενοχλούμενης είναι από θολή έως αδύνατη. Ο συνδυασμός λοιπόν της δυσπιστίας, των παγιωμένων αντιλήψεων, αλλά και η αβεβαιότητα για την αντιμετώπιση του θέματος, ανακυκλώνει την καθυστέρηση ανάληψης δράσης από την πλευρά του θύματος και το κάνει ακόμα πιο ευάλωτο στις πιέσεις της ισχύουσας ιεραρχίας.

Γίνεται εμφανές από τα προαναφερθέντα ότι, δεν είναι λίγα και ασήμαντα τα όσα έπονται της σεξουαλικής παρενόχλησης. Τα επακόλουθα αυτά δεν ισχύουν για όλα τα θύματα και σε όλες τις περιπτώσεις. Τα ποσοστά δημοσιοποίησης των περιστατικών είναι πολύ χαμηλά στις περισσότερες χώρες και πολλές έρευνες έχουν εστιάσει στις γυναίκες ως θύματα, ενώ η σεξουαλική παρενόχληση αφορά και τα δύο φύλα. Η κοινωνιολόγος του αθλητισμού Kari Fasting (Mikkelsen, 2002) έχει σχολιάσει σε συνέντευξη της ότι, καθώς η έρευνα στο χώρο είναι λιγοστή ως συνέπεια καθίσταται δύσκολο να αξιολογήσουμε το μέγεθος του προβλήματος. Τονίζει δε, το γεγονός ότι “[η σεξουαλική παρενόχληση] μπορεί να οδηγήσει τη συναισθηματική και σωματική κατάσταση του θύματος σε κατάρευση” (σελ. 16).

Στο χώρο του αθλητισμού λίγες ποιοτικές έρευνες έχουν διεξαχθεί, όπου μέσα από συνεντεύξεις, οι αθλήτριες μιλούν σε βάθος αναφορικά με τις εμπειρίες τους. Οι Kirby, Greaves και Hankivsky (2000) αναφέρουν ότι τα βιώματα σεξουαλικής παρενόχλησης άλλαξαν τη συμπεριφορά των αθλητριών στο άθλημά τους αλλά και στην καθημερινή τους ζωή. Κάποιες αθλήτριες βρήκαν τρόπους να βοηθήσουν τον εαυτό τους, όπως

- Δεν ερχόταν σε επαφή με τον παρενοχλητή, την παρενοχλήτρια
- Άλλαξαν την προπόνηση
- Άλλαξαν τη συμπεριφορά τους σε περισσότερο επαγγελματική
- Άλλαξαν τις συνθήκες ή την τοποθεσία προπόνησης για να διατρέχουν λιγότερο κίνδυνο

Αρκετές όμως αθλήτριες συνέχισαν να αντιμετωπίζουν μακροχρόνια προσωπικά επακόλουθα, έτσι

- Ξεκίνησαν ψυχοθεραπεία/συμβουλευτική
- Αρνήθηκαν να δώσουν συνεντεύξεις στα ΜΜΕ,
- Έχασαν το ενδιαφέρον για το άθλημά τους
- Παρέμεινε αδύνατον να αποδεχθούν την εμπειρία και είναι τώρα ‘βίαιες και συναισθηματικές’ (Kirby, Greaves, & Hankivsky, 2000, σελ. 96).

Με βάση τις προσωπικές μαρτυρίες αθλητριών που κατέγραψαν οι Fasting, Brackenridge και Walseth (2002), οι αλλαγές που συνέβησαν στη συμπεριφορά των αθλητριών προς προπονητές και συναθλητές μετά από εμπειρίες ΣΠ σχετιζόταν άμεσα με αρνητική επίδραση στην απόδοσή τους και με διακοπή ενασχόλησης με το άθλημα. Οι συμμετέχουσες ανέφεραν ότι συχνά σκεφτόταν το περιστατικό, στοιχείο που επηρέαζε αρνητικά την αυτοεκτίμησή τους και τα επίπεδα άγχους που βίωναν. Οι ίδιες ερευνήτριες σχολιάζουν ότι ενώ δεν αναφέρθηκαν αρνητικές επιδράσεις αναφορικά με το σώμα ή τη φυσιολογία των γυναικών με

τις οποίες συνομίλησαν, ωστόσο το 1/3 των αθλητριών που έδωσαν συνέντευξη έπασχε ήδη από κάποια διατροφική διαταραχή. Το στοιχείο αυτό όμως δεν ήταν δυνατόν να συνδεθεί άμεσα ή έμμεσα με τις εμπειρίες ΣΠ που συζητήσαν σε βάθος οι αθλήτριες.

Είναι λοιπόν ενδιαφέρον, και σε ορισμένες περιπτώσεις λυπηρό, το πώς εξελίσσονται και βιώνονται τα περιστατικά ΣΠ, ιδιαίτερα όταν αυτά παρουσιάζονται με τα λόγια των ίδιων των θιγόμενων αθλητριών:

«Τον εμπιστευόμουν πάρα πολύ, κατά ένα τρόπο έγινε ... ο πατέρας μου και οι αγκαλιές ήταν αναμενόμενες αλλά κατά κάποιο τρόπο είχα την ανάγκη για κάτι τέτοιο στην αρχή οπότε το είδα ως κάτι θετικό. Ξεκίνησε στην αρχή της περιόδου. Όλα ήταν πολύ ωραία στην αρχή αλλά άρχισε όλο και πιο πολύ να χρησιμοποιεί τεχνικές και να χαϊδεύει τους γλουτούς και τα στήθη μου ... και αν έκανα κάτι πολύ καλό έγινε συνήθεια για αυτόν να με κρατάει και να με φιλάει στο στόμα και να μου ψιθυρίζει είσαι το κορίτσι μου ... Η γυναίκα του είπε ότι μιλούσε πιο πολύ για μένα από ότι για τα παιδιά του, αλλά το πήρα ως κομπλιμέντο γιατί τον είχα αντικαταστήσει με τον πατέρα μου κατά ένα τρόπο. Και μετά προχώρησε κι άλλο και άλλο, και όταν πηγαίναμε στους αγώνες ήθελε να καθόμαστε και να κρατιόμαστε χέρι-χέρι και να με χαϊδεύει μερικές φορές στον ώμο, να με αγκαλιάζει και να με φιλάει στο στόμα και άλλα ... Στο τέλος της περιόδου σταμάτησα την προπόνηση και ασχολήθηκα με άλλα πράγματα» (Brackenridge & Fasting, 2005, σελ.40).

«Λέει πράγματα με τρόπο που ίσως τον θεωρεί αστείο αλλά μερικές φορές πληγώνομαι πολύ. Για παράδειγμα, μπορεί να πει κάτι όπως -- ότι έχω μικρά στήθη ή να σχολιάσει άλλα μέρη του σώματός μου... κάτι που δεν έχει καμία μα καμία σχέση με το άθλημα στο οποίο αγωνίζομαι» (Fasting, et al. 2002, σελ.42).

« ... όταν δεν τα πηγαίναμε καλά, τότε η τιμωρία ήταν ότι έπρεπε να καθίσουμε στην αγκαλιά του. Θυμάμαι πως θεωρούσα ότι ήταν αηδιαστικό. Μας άγγιζε και ήταν πολύ αηδιαστικό. Σήμερα δεν καταλαβαίνω πως το δεχόμασταν γενικά. Είχαμε μια άσκηση όπου έπρεπε να κάνουμε σπριντ και αυτή που θα τερμάτιζε τελευταία έπρεπε να καθίσει στην αγκαλιά του, οπότε όλες τρέχαμε σαν τρελές ...» (Fasting, et al. 2002, σελ.42).

Σεξουαλική Παρενόχληση στον Ελληνικό Αθλητισμό

Ένα κοινό ερευνητικό project υλοποιείται στις

Ευρωπαϊκές χώρες της Νορβηγίας, της Δημοκρατίας της Τσεχίας και της Ελλάδας υπό τον τίτλο 'Εμφυλές σχέσεις στον Αθλητισμό -- Εμπειρίες Αθλητριών και Φοιτητριών Φυσικής Αγωγής & Αθλητισμού.' Τη δεδομένη στιγμή, η συλλογή πληροφοριών στις άλλες δύο χώρες έχει ολοκληρωθεί (ποσοτικά και ποιοτικά), ενώ στη χώρα μας ολοκληρώθηκε μόνο η συλλογή των ποσοτικών δεδομένων, λόγω οικονομικού περιορισμού. Η συγκεκριμένη έρευνα εξετάζει πολλαπλές πτυχές των σχέσεων των δύο φύλων στο χώρο του αγωνιστικού αθλητισμού, όπως τις έχουν βιώσει εν' ενεργεία αθλήτριες και φοιτήτριες τμημάτων φυσικής αγωγής και αθλητισμού που συνεχίζουν να ασκούνται. Στον Πίνακα 1 παρουσιάζονται προκαταρκτικά αποτελέσματα από δείγμα 130 Ελληνίδων, αναφορικά με εμπειρίες ΣΠ εντός και εκτός αθλητικού χώρου (Chroni & Fasting, 2005) και στο Γράφημα 1 παρουσιάζονται στοιχεία αναφορικά με το είδος της ΣΠ που είχε μεγαλύτερο δείγμα, 308 Ελληνίδων αθλητριών και φοιτητριών (Chroni, Fasting, & Knorre, 2006). Ο μέσος όρος ηλικίας των αθλητριών και φοιτητριών που εθελοντικά κατέγραψαν τις απόψεις και εμπειρίες τους ήταν 21.5 χρόνια, οι αθλήτριες είχαν μέσο

όρο αθλητικής εμπειρίας 13 χρόνια περίπου ενώ κατά μέσο όρο προπονούνται τουλάχιστον 5 φορές την εβδομάδα. Οι φοιτήτριες προέρχονταν από τα πέντε πανεπιστημιακά τμήματα φυσικής αγωγής και αθλητισμού που λειτουργούν στη χώρα μας.

Από τις συμμετέχουσες ζητήθηκε να καταγράψουν αν είχαν βιώσει συγκεκριμένες συμπεριφορές--οι οποίες παρουσιάζονταν περιγραφικά και συμπεριλαμβάνονται στο ορισμό της ΕΚ--από προπονητές και προπονήτριες, από συναθλητές και συναθλήτριες, από άνδρες και γυναίκες μέλη της αθλητικής διοίκησης, από διδάσκοντες και διδάσκουσες, από συμφοιτητές ή συμμαθητές και συμφοιτητέριες ή συμμαθητέριες, από άνδρες και γυναίκες μέλη της οικογένειας ή και από άλλα άτομα εκτός αθλητισμού και οικογένειας. Τα αποτελέσματα που παρουσιάζονται στον Πίνακα 1 και Γράφημα 1 δηλώνουν ότι οι συμμετέχουσες είχαν σημειώσει μια ή περισσότερες μορφές ανεπιθύμητων παρενοχλητικών συμπεριφορών από μια ή περισσότερες κατηγορίες ατόμων. Τα ποσοστά αυτά δεν αντιπροσωπεύουν συνολική συχνότητα, βαρύτητα, ή συνολικό όγκο περιστατικών.

Πίνακας 1. Εμπειρίες ΣΠ αθλητριών και φοιτητριών φυσικής αγωγής στην Ελλάδα: Προκαταρκτικά αποτελέσματα (Chroni & Fasting, 2005).

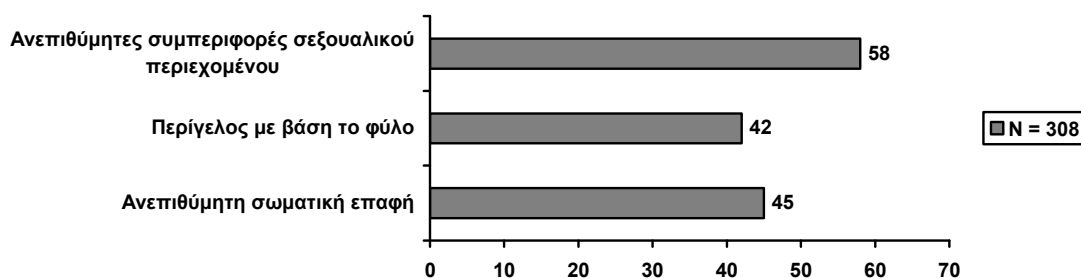
	Συχνότητα	Ποσοστό
Σύνολο εμπειριών ΣΠ	92	71%
Από άτομα μέσα στον αθλητισμό	61	47%
Από άτομα εκτός αθλητισμού	78	60%
Από άνδρες	90	69%
Από γυναίκες	44	34%

Στον Πίνακα 1, το ποσοστό 71% αφορά συνολικά τις εμπειρίες που καταγράφηκαν. Όπως όμως γίνεται εμφανές από τα επόμενα ποσοστά, η σεξουαλική παρενόχληση που προκαλείται από άτομα που δραστηριοποιούνται μέσα στο χώρο του αθλητισμού (47%) είναι μικρότερη συγκριτικά με παρενοχλητικές συμπεριφορές που εκδηλώνονται από άτομα που δραστηριοποιούνται εκτός του αθλητικού χώρου (60%). Βέβαια και τα δύο ποσοστά είναι αρκετά υψηλά, γεγονός που πιθανά να οφείλεται στη απουσία νομοθετικής κάλυψης και πολιτικών στο χώρο του αθλητισμού και στην κοινωνία μέχρι πολύ πρόσφατα (Αύγουστος 2006), οι οποίες υποστηρίζουν την ασφαλή συμμετοχή γυναικών και κοριτσιών στον αθλητισμό, την εκπαίδευση και όλες τις κοινωνικές εκδηλώσεις της καθημερινότητας (Chroni & Fasting, 2005). Ανάλογα ποσοστά

ΣΠ από άτομα εντός και εκτός αθλητικού χώρου έχουν καταγραφεί στην έρευνα των Fasting et al. (2003) η οποία είχε διεξαχθεί στη Νορβηγία αλλά και στην πρόσφατη έκθεση που δημοσιεύθηκε από τις Fasting και Knorre (2005) και περιγράφει παρόμοια εικόνα εμπειριών ΣΠ από αθλήτριες της Δημοκρατίας της Τσεχίας. Αξιζει να επισημανθεί ότι τα ποσοστά περιστατικών ΣΠ στη Νορβηγία και Δανία (Fasting, et al. 2003; Toftegaard, 1998) ήταν μικρότερα από αυτά που καταγράφηκαν στην Ελλάδα, ενδεχόμενος λόγω της νομοθεσίας και αντι-παρενοχλητικών πολιτικών που ισχύουν στις χώρες αυτές εδώ και αρκετά χρόνια, ενώ ήταν σε παρόμοια επίπεδα με τα πολύ πρόσφατα αποτελέσματα από την Τσεχία όπου και εκεί η ΣΠ μπορεί να χαρακτηριστεί ως terra incognita. Στο Γράφημα 1, παρουσιάζονται τα ποσοστά που ανέφε-

ραν οι συμμετέχουσες σχετικά με βιώματα που αναφέρονταν σε ανεπιθύμητες συμπεριφορές σωματικής επαφής, επανελημμένες ανεπιθύμητες συμπεριφορές με σεξουαλικά υπονοούμενα, σχόλια, ή

πειράγματα και αστεία και σε συμπεριφορές περιγελου με βάση το φύλο. Ανάλογα ποσοστά εμφανίζονται και στη Δημοκρατία της Τσεχίας (Chroni, Fasting, & Knorre, 2006).

Γράφημα 1. Μορφές ΣΠ που αναφέρθηκαν από αθλήτριες και φοιτήτριες φυσικής αγωγής στην Ελλάδα (Chroni, Fasting, & Knorre, 2006).

Συζήτηση & Επίλογος

Πρόληψη & Εξάλειψη Σεξουαλικής Παρενόχλησης

Το κοινωνικό πρόβλημα της ΣΠ στον αθλητισμό έχει σημαντικές ιδιαιτερότητες συγκριτικά με άλλες εργασιακές σχέσεις, καθότι ο προπονητής ή η προπονήτρια έρχεται εξαιρετικά συχνά σε άμεση σωματική επαφή με την αθλήτρια, ενώ και η συναισθηματική σύνδεση μεταξύ τους συχνά υπερβαίνει τα 'φυσιολογικά' επαγγελματικά πλαίσια που ισχύουν σε άλλα εργασιακά περιβάλλοντα και προσομοιάζει στα επίπεδα τη διαπροσωπική οικειότητα που συναντιέται στο θεσμό της οικογένειας (Brackenridge, 2000). Ως συνέπεια, οι αντιλήψεις αναφορικά με ποια επαφή είναι 'κατάλληλη' και 'καθωπρέπει' συχνά συγκρούονται με τις απόψεις των προπονητών και προπονητριών σχετικά με τι ορίζεται ως 'καλή δουλειά ενός προπονητή' όπου αυτό με τη σειρά του δημιουργεί μια 'γκρίζα' περιοχή στην επαφή προπονητή, προπονήτριας με αθλήτριες αλλά και αθλητές.

Ο κώδικας ηθικής συμπεριφορά για τους Αυστραλούς προπονητές και προπονήτριες προτίθεται να οριοθετήσει την οποιαδήποτε σωματική επαφή προπονητή, προπονήτριας με αθλητή και αθλήτρια ως 'κατάλληλη για την περίσταση' και ως 'απαραίτητη για την ανάπτυξη των δεξιοτήτων του αθλητή, αθλήτριας' (Australian Sports Commission, 2005). Η Επιτροπή Αθλητισμού της Αυστραλίας προτείνει στους προπονητές και προπονήτριες ως βασικό κανόνα, να διασφαλίζουν ότι οι συμπεριφορές τους καθοδηγούνται από το καλύτερο δυνατόν για τους αθλητές και αθλήτριες τους. Ο κώδικας ηθικής συμπεριφοράς προπονητών και προπονητριών προτείνεται ως ένα θετικό εγχειρίδιο για όλους. Ο ρόλος τους είναι να επιβεβαιώσει την υποστήριξη ενός προπονητή ή μιας προπονήτριας πάνω στις ιδέες της υπευθυνότητας, εμπιστοσύνης, ικανότητας, σεβασμού, ασφάλειας,

ελικρίνειας, επαγγελματισμού, ισοτιμίας και αθλητικού πνεύματος.

Σε πολλές χώρες υπάρχουν επίσημα θεσμοθετημένες πολιτικές, οδηγίες και κώδικες συμπεριφοράς για προπονητές, προπονήτριες, άτομα εμπλεκόμενα στον αθλητικό χώρο, γονείς και αθλητές/αθλήτριες. Στόχος των πολιτικών που έχουν αναπτυχθεί δεν είναι η αναγνώριση και τιμωρία των παρενοχλητών, αλλά η ενημέρωση των άμεσα ενδιαφερόμενων ώστε να προληφθούν μελλοντικά περιστατικά και να ενισχυθεί η ενασχόληση με τον αθλητισμό ως υγιής και ασφαλής για τα παιδιά και τους ενήλικες. Παρά ταύτα, γνωρίζουμε από ερευνητικά δεδομένα ότι η ύπαρξη οδηγιών και πολιτικών σε οργανισμούς και επιχειρήσεις από μόνη της δεν μπορεί να κάνει τη διαφορά. Δεν μπορεί να οδηγήσει σε πρόληψη ή εξάλειψη του φαινομένου της σεξουαλικής παρενόχλησης. Οι οδηγίες και πολιτικές πρέπει να τηρούνται και χρειάζεται η ισχύς τους να υποστηρίζεται έμπρακτα πρωτίτως από τα υψηλότερα ιεραρχικά κλιμάκια της κάθε διοίκησης. Οι Pryor et al. (1993) υποστηρίζουν ότι σε εργασιακούς χώρους όπου η εκδήλωση διάφορων συμπεριφορών σεξουαλικού περιεχομένου είναι αρκετά συνηθισμένες, δεν αποτελεί έκπληξη εάν περιστατικά σεξουαλικής παρενόχλησης εμφανίζονται και μάλιστα συχνά. Οι ίδιοι συγγραφείς αναφέρουν ότι η πιθανότητα εμφάνισης παρενοχλητικών συμπεριφορών είναι μικρότερη σε οργανισμούς όπου η διοίκηση δείχνει έμπρακτα--μέσα από τις δικές της συμπεριφορές αλλά και τους τρόπους αντιμετώπισης των περιστατικών--ότι δεν είναι ανεκτική σε αυτές.

Πρακτικές Εφαρμογές & Προτάσεις

Με στόχο την αντιμετώπιση του φαινομένου της ΣΠ, για πρώτη φορά το 2000 οι υπουργοί αθλητισμού των Ευρωπαϊκών χωρών συζήτησαν για τη σεξουαλική παρενόχληση και την κακοποίηση

που εμφανίζονται στο χώρο του αθλητισμού, στα πλαίσια της 9^{ης} Συνδιάσκεψης που έγινε στη Μπρατισλάβα. Απόρροια της συνάντησης αυτής ήταν η υιοθέτηση ψηφισμάτων για την πρόληψη της σεξουαλικής παρενόχλησης και κακοποίησης σε παιδιά και γυναίκες στον αθλητισμό. Ένα από τα σημεία που προτείνεται για την ανάπτυξη εθνικών πολιτικών λέει:

Να ετοιμαστεί εθνική πολιτική η οποία θα:

- δηλώνει μια ξεκάθαρη θέση αναφορικά με την ανάγκη να προφυλαχθεί και να προωθηθεί η ευημερία των παιδιών και γυναικών στον αθλητισμό
- ορίζει την παρενόχληση και την κακοποίηση παιδιών και γυναικών στον αθλητισμό, και θα δίνει συγκεκριμένη καθοδήγηση αναφορικά με ποια συμπεριφορά είναι κατάλληλη και ποια μη-κατάλληλη.

Παρομοίως, κατά το 2^ο συνέδριό της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής (IOC) για γυναίκες και αθλητισμό το 2000 προτάθηκαν τα εξής: η Διεθνής Ολυμπιακή Επιτροπή, οι Διεθνείς Αθλητικές Ομοσπονδίες, οι Εθνικές Ολυμπιακές Επιτροπές, και οι Εθνικές Ομοσπονδίες να αναπτύξουν και να εφαρμόσουν κάποια πολιτική για τη ΣΠ μαζί με κώδικες συμπεριφοράς για αθλητές, προπονητές, αθλητικούς επικεφαλής και άλλα μέλη της Ολυμπιακής οικογένειας και να συμπεριλάβουν το θέμα αυτό σε όλα τα σεμινάρια και συνέδρια που οργανώνονται από τις Διεθνείς Ομοσπονδίες και τις Εθνικές Ολυμπιακές Επιτροπές.

Θέτοντας ένα αναλυτικό πλαίσιο ελαχιστοποίησης των κινδύνων σεξουαλικής εκμετάλλευσης στον αθλητισμό βασισμένο σε ερευνητικά δεδομένα, η WSI (2004) προτείνει:

1. Την υιοθέτηση αντι-παρενοχλητικών πολιτικών και διαδικασιών οι οποίες θα συμφωνούν με τις διεθνείς θέσεις πάνω σε θέματα ηθικής και σε ανθρώπινα δικαιώματα.
2. Την ενθάρρυνση ανοιχτού διαλόγου πάνω στη σεξουαλική παρενόχληση, την ομοφυλοφοβία και την εκμετάλλευση ανδρών και γυναικών στον αθλητισμό
3. Την υιοθέτηση ισορροπίας μεταξύ ανδρών και γυναικών σε όλους τους ρόλους και επίσης του δημοκρατικού στυλ ηγεσίας ώστε να μετριαστεί η κατάχρηση της δύναμης.
4. Την ενεργοποίηση, ως υποστηρικτές ενός αθλητικού κόσμου χωρίς-παρενόχληση, μέσα από ενημέρωση και εκπαιδευτικά προγράμματα για κάθε μέλος τους αθλητικού χώρου.
5. Την ενεργή επίβλεψη της αποτελεσματικότητας όλων των προσπάθειών για απουσία παρενόχλησης.
6. Τη διεξαγωγή ερευνών πάνω στις εμπειρίες κα-

κοποίησης ανδρών, γυναικών και παιδιών μέσα στον αθλητισμό.

7. Την ενεργή συμμετοχή των αθλητών και αθλητριών στη λήψη αποφάσεων σε όλα τα επίπεδα του αθλητισμού.

Περνώντας όμως σε πιο συγκεκριμένες συμπεριφορές προπονητών και προπονητριών οι οποίες στόχο έχουν να διασφαλίσουν την ασφαλή συμμετοχή, ανάπτυξη και εξέλιξη αθλητών, αθλητριών μέσα στα γήπεδα και γυμναστήρια, η Fasting (2005) συστήνει για τους προπονητές και προπονήτριες τα παρακάτω:

1. Μάθε ότι έχεις σημαντική δύναμη πάνω στους αθλητές και τις αθλήτριές σου και την οποία δε θα πρέπει να εκμεταλλεύεσαι.
2. Να έχεις υπόψη ότι περιττά αγγίγματα μπορεί να προσβάλλουν τον αθλητή ή την αθλήτρια.
3. Πρόσεχε ποια μέρη του σώματος του αθλητή ή της αθλήτριας αγγίζεις.
4. Να έχεις υπόψη ότι τα ρούχα που φοράει ο αθλητής ή η αθλήτρια μπορεί να επηρεάσουν το πώς νιώθει αναφορικά με αγγίγματα στο σώμα του.
5. Χρησιμοποίησε κατάλληλη γλώσσα και συμπεριφορές.
6. Μη ζητάς από αθλητή ή αθλήτρια να βγείτε ραντεβού.
7. Αποθάρρυνε έναν αθλητή ή μια αθλήτρια από την προσπάθεια να ξεκινήσει μια ρομαντική σχέση μαζί σου.

Στην προσπάθεια τόνωσης των ευκαιριών συμμετοχής γυναικών και κοριτσιών στον αθλητισμό, το 2003 η Ευρωπαϊκή Ένωση δημοσιοποίησε μια σειρά ψηφισμάτων. Τα ψηφίσματα αυτά υιοθετήθηκαν κατά την Ελληνική προεδρία και είναι σύμφωνα με τα Ολυμπιακά ιδεώδη. Μέσα σε αυτά, η παράγραφος 40 αναφέρει ότι το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο «παρακινεί τις χώρες μέλη και τις αθλητικές ομοσπονδίες να υιοθετήσουν μέτρα για την πρόληψη και εξάλειψη της σεξουαλικής παρενόχλησης και κακοποίησης στον αθλητισμό επιβάλλοντας τη νομοθεσία που αφορά τη σεξουαλική παρενόχληση στην εργασία, να ενημερώσουν τους αθλητές, τις αθλήτριες και τους γονείς τους για τους κινδύνους κακοποίησης και τις νόμιμες διαδικασίες στις οποίες μπορούν να προσφύγουν, να παρέχουν στους εργαζόμενους σε αθλητικούς οργανισμούς συγκεκριμένη εκπαίδευση και να διασφαλίσουν ότι εφαρμόζονται οι ποινικές και πειθαρχικές διατάξεις» (European Parliament, 2003, σελ. 11).

Προτάσεις για μελλοντικές έρευνες

Η συστηματική έρευνα σχετικά με το φαινόμενο της ΣΠ, παρουσιάζει ακόμη σήμερα σημαντικές δυσκολίες. Σε ένα πρώτο επίπεδο, το γεγονός ότι ο

ορισμός του φαινομένου δεν είναι παγκοσμίως κοινός έχει ως συνέπεια η σύγκριση αποτελεσμάτων να μην είναι δυνατή. Οι διαφορετικές ερευνητικές προσεγγίσεις καθιστούν οποιαδήποτε σύγκριση αδύναμη. Τα άτομα που συμμετέχουν σε έρευνες συχνά διαστάζουν να ανοιχτούν και οι πληροφορίες είναι περιορισμένες. Επίσης, οι περισσότερες ποιοτικές έρευνες στο χώρο του αθλητισμού, λόγω των υψηλότερων ποσοστών καταγραφών ΣΠ σε γυναίκες, έχουν διερευνήσει σε βάθος το φαινόμενο της ΣΠ σε αθλήτριες ενώ πιθανές εμπειρίες από άνδρες και νεαρά αγόρια δεν έχουν

μελετηθεί. Στην Ελλάδα, είναι σημαντικό να καταγραφούν πιθανές εμπειρίες τόσο αθλητών όσο και αθλητριών σε μεγαλύτερη έκταση από αυτή των Chroni, Fasting και Knorre (2006). Οι μελλοντικές έρευνες θα πρέπει να λάβουν υπόψη και τις εμπειρίες ανδρών και ιδιαίτερα νεαρών αθλητών, τις θέσεις των προπονητών και προπονητριών, τις ιδιαιτερότητες κάθε εθνικότητας και αθλητικής κοινότητας, καθώς και παράγοντες όπως είναι η χαμηλή απόδοση που πιθανά να οδηγούν στη ψυχολογική και σωματική κατάρρευση των αθλητριών.

Σημασία για την Ποιότητα Ζωής

Η σεξουαλική παρενόχληση λοιπόν παραβιάζει την εμπιστοσύνη μεταξύ δύο ανθρώπων, ιδιαίτερα όταν ο παρενοχλητής βρίσκεται σε θέση ισχύος, σημείο ιδιαίτερα ευαίσθητο για την ανάπτυξη και εξέλιξη των αθλητριών μας αλλά και για τη ζωή τους μετά ή έξω από τον αθλητισμό. Είναι σημαντικό να αναλογιστούμε πόσο δύσκολη μπορεί να είναι η καθημερινότητα για κάποιες γυναίκες και κορίτσια όταν επιστρέφει στο μυαλό τους ξανά και ξανά η ανάμνηση της εμπειρίας τους ως θύμα σεξουαλικής παρενόχλησης και συνάμα πόσο απίθανο γίνεται το να παραμείνει η γυναίκα αυτή στον αθλητικό χώρο. Είναι όμως απαραίτητο τόσο να προλάβουμε όσο και να αντιμετωπίσουμε περιστατικά που πιθανά να σημαδέψουν τη ζωή των αθλητριών και αθλητών της χώρας μας μέσα και έξω από τα γήπεδα. Ο αθλητισμός είτε σε ερασιτεχνικό είτε σε επίπεδο πρωταθλητισμού διακατέχεται από επαγγελματισμό και τα κίνητρα όσων εμπλέκονται είναι η δημιουργία καριέρας, καταξίωσης αλλά και η εξασφάλιση ποιότητας στη ζωή. Ωστόσο, οι διαπροσωπικές σχέσεις είναι εκείνες που καθορίζουν το επίπεδο επαγγελματισμού και ποιότητας ζωής καθώς και τη διατήρηση αυτών. Μόνο μέσα από την επιστημονική διερεύνηση των παραγόντων, που συνθέτουν τα βιώματα συμπεριφορών στη ζωή των αθλητριών, μπορεί να δοθεί κάποια ερμηνεία ως προς την ασφαλή συμμετοχή γυναικών και κοριτσιών, ανδρών και αγοριών και να πυροδοτηθεί η δημιουργία κατάλληλων προϋποθέσεων που θα εξασφαλίζουν ποιοτικές ευκαιρίες στην ενασχόληση και δραστηριοποίηση στο χώρο του αθλητισμού.

Βιβλιογραφία

- Αρτινοπούλου, Β., & Παπαθεοδώρου, Θ. (2004). *Η σεξουαλική παρενόχληση στους χώρους εργασίας*. Αθήνα: Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.).
- Australian Sports Commission (2005). *Coach's code of ethics*. Retrieved on November 28, 2005 retrieved from www.ausport.gov.au/coach/ethics.asp.
- Brackenridge, C. H. (1997). He owned me basically...: Women's experiences of sexual abuse in sport. *International Review for the Sociology of Sport*, 32, 115-130.
- Brackenridge, C. H. (2000, June). *Exposing the Olympic family: A review of progress towards understanding risk factors for sexual victimization in sport*. Paper presented at the Victimization of Children and Youth: An international research conference, University of New Hampshire, NH, USA.
- Brackenridge, C. H., & Fasting, K. (2002). Sexual harassment and abuse in sport: The research context. *Journal of Sexual Aggression*, 8(2), 3-15.
- Brackenridge, C. H., & Fasting, K. (2005). The grooming process in sport: Narratives of sexual harassment and abuse. *Auto/Biography*, 13, 33-52.
- CAAWS. (1997). Facts about harassment in sports. *Action*, 9.
- Cense, M. (1997). Red card or carte blanche. Risk factors for sexual harassment and sexual abuse in sport. Summary, conclusion,s and recommendations. Arnhem, NL: The Netherlands Olympic Committee, Netherlands Sport Federation/ Trans Act.
- Crouch, M. A. (2001). *Thinking about sexual harassment: A guide for the perplexed*. Oxford, UK: Oxford University.
- Chroni, S., & Fasting, K. (2005). The experiences os sexual harassment among Greek female athletes: Preliminary results from an international project. Proceedings of the IAPESGW Congress 2005 (p. 56), University of Alberta, Edmonton, Alberta, Canada.
- Chroni, S., & Fasting, K., & Knorre, N. (2006, July). Female athletes experiences of sexual harassment in sport in Norway, Czech Republic and Greece. *Presentation at the International Conference of Applied Psychology*, Athens, Greece
- Ελευθεροτυπία (2002, 16 Ιουνίου). *Η σεξουαλική παρενόχληση δεν έχει φύλο*. Αθήνα: Χ.Κ. Τεγό-

- πουλος Εκδόσεις Α.Ε.
- Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (1993). *Πως να καταπολεμήσετε τις σεξουαλικές παρενοχλήσεις στους χώρους εργασίας: Οδηγός για την εφαρμογή του Κώδικα Πρακτικής της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων*. Βρυξέλλες: Επίσημες εκδόσεις των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2002, Οκτώβριος). *Οδηγία 2002/73/ΕΚ*. Βρυξέλλες: Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.
- European Parliament (2003). *European Parliament Resolution, 5 June 2003: Women & Sport*. Fresnes, FR: IMP.
- Fasting, K. (2005, May). Gender relations in sport. Guest lecture at the University of Thessaly, Dept. of PE & Sport Science, Trikala, Greece.
- Fasting, K., Brackenridge, C. H., & Sundgot-Borgen, J. (2003). Experiences of sexual harassment and abuse among Norwegian elite athletes and nonathletes. *Research Quarterly*, 74, 84-97.
- Fasting, K., Brackenridge, C. H., & Walseth, K. (2002). Consequences of sexual harassment in sport for female athletes. *The Journal of Sexual Aggression*, 8, 37-48.
- Fasting, K., Chroni, S., & Knorre, N. (2006, May). Coach-athlete relationships among Norwegian, Czech and Greek female sport students. *Poster presentation in the proceedings of the 2006 World Conference on Women and Sport* (p. 20). Kumamoto, Japan.
- Fasting, K., & Knorre, N. (2005). Women in sport in the Czech Republic: The experience of female athletes. Oslo & Praha: Norwegian School of Sport Sciences & Czech Olympic Committee.
- Fitzgerald, L. F. (1993). Sexual harassment: Violence against women in the workplace. *American Psychologist*, 48, 1070-1076.
- Gutek, B. A., & Koss, M. P. (1993). Changed women and changed organizations: Consequences of and coping with sexual harassment. *Journal of Vocational Behavior*, 42, 28-48.
- Holman, M. (1995). Female and male athletes, accounts and meanings of sexual harassment in Canadian interuniversity athletes. Unpublished doctoral thesis. University of Windsor, Ontario, Canada.
- Jowett, S. (2003). When the honeymoon is over: A case study of a coach-athlete relationship in crisis. *The Sport Psychologist*, 17, 444-460.
- Jowett, S., & Cockerill, I. M. (2003). Olympic medalists' perspective of the athlete-coach relationship. *Psychology of Sport and Exercise*, 4, 313-331.
- Kirby, S., Greaves, L., & Hankivsky, O. (2000). *The dome of silence: Sexual harassment and abuse in sport*. London: Zed Books.
- MacKinnon, C. (1987). *Feminism unmodified: Discourses on life and law*. Cambridge, MA: Harvard Univ. Press.
- Martens, R. (1997). *Successful coaching* (2nd ed.). Champaign, IL: Human Kinetics.
- Mikkelsen, B. (2002). *Hidden ordeal of female athletes*. 2002 Play the Game Conference, pp. 16-17.
- Pryor, J. B., La Vite, C. M., & Stoller, L. M. (1993). A social psychological analysis of sexual harassment: The person/situation interaction. *Journal of Vocational Behavior*, 42, 68-83.
- Toftegaard, N. J. (1998). *The forbidden zone*. Unpublished master's thesis, Institute for Idræt, Copenhagen, Denmark.
- Tomlinson, A. (1997). Male coach/female athlete relations: Gender and power relations in competitive sport. *Journal of Sport and Social Issues*, 21, 134-155.
- Women Sport International Task Force. (2004). *Sexual harassment and abuse of girls and women in sport*. Retrieved on October 25, 2005 retrieved from www.sportsbiz.bz/womensportinternational/taskforces/wsi_position_statement.htm.
- Yorganci, I. (1993). Preliminary findings from a survey of gender relationships and sexual harassment in sport. In C. Brackenridge (Ed.), *Body matters: Leisure images and lifestyles* (pp. 197-203). Brighton, UK: Leisure Studies Association.
- Yorganci, I. (1994). *Gender, sport and sexual harassment*. Unpublished doctoral thesis, Chelsea School, University of Brighton, UK.

